

Mukəddəs Kitab

Təwrat 34-qisim

«Naḥum»

© Mukəddəs Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyşurqə Kalam Tərijimisi»

Təvrat 34-qism

«Nahum»

(Nahum pəyoqəmbərnin kitabı)

Kirix söz

Pəyoqəmbər özi

Nahum pəyoqəmbərnin kim ikənlikini və uning arqa kərünüxini bilməyimiz. Uning yurti Əlkox yezisi idi; bəlkim hazırkı jənubiy Pələstindəki «Bəyt-Jəbrin» degən yeza boluxi mumkin. Bəzi alimlar uning yurtini Galiliyədəki «KəpərNahum» («Nahumning yezisi») dəp qaraydu («Mat.» 4:13).

Kitabning temisi

Pəyoqəmbərnin bu yazmisining məzmuni qüxinixlik, ammibab bolup, bu yazmida Hudaning Asuriyə imperiyəsi, bolupmu paytəhti Ninəwə xəhriyə qüxuridioğan jazasi xərhilidü. Bu yazma addiy boləqini bilən, u hazırkı zamandiki okurmənlər üqün kəp və muhım sawatlar, xuningdək barlıq etiqadqılar, bolupmu bikardin bikar zuluməya yəki ziyankəxlikkə uqraydioğan etiqadqılar üqün ilham həm riqəbət beridu. «Nahum» degənnin mənisi «təsəlligə toloğan» yəki «təsəlli bərgüqi»; u bizgə elip kəlgən həqiqət — «Hudaning və həlkinin düxmənləri xunqə küqlük boluxidin kət'iyəzər, ular həman məqlup bolidu». Bu həqiqət u rəzillərnin qolidin dərd-azab tartidioğanlarəya qongqur təsəlli elip kəlidü.

Yeziloğan vaxtı

Həzriti Nahumning Ninəwə xəhriyinin əkiwitini aldin'ala eytkənlikidin, xundakla uning yazmisida bu imperiyənin «intayin küqlük» dəp bayan kılinoğanlikidin qarışanda, məzkur kitab Ninəwə xəhri gumran boluxtin ilgiri, yəni miladiyədin ilgiri 612-yilidin ilgiri yeziloğan boluxi kerək. U kitabida yənə Misirdiki No-Amon (həzrki «Təbə») xəhriyinin ixəqal kılınixi üstidə tohtilidu. No-amon miladiyədin ilgiri 665-yili məqlup boləqanidi. Xəhər miladiyədin ilgiri 654-yili yənə mustəkillikə erixkən. Xunga «Nahum pəyoqəmbər» degən kitab qokum miladiyədin ilgiri 665-654-yili arilikida yeziloğan. Bu məzgildə Yəhudaning padixahı Manassəh təhtkə olturoğan (miladiyədin ilgiri 697-642-yillar).

Kitabning arqa kərünüxi, Ninəwənin tarihi

Ninəwə xəhri bəlkim miladiyədin ikki ming yıl ilgiri Babil (Babilon) xəhri bilən təng rəzil adəm Nimrod tərpidin bərpa kılinoğan («Yar.» 10:11). İsrailərnin Asuriyə bilən tunji uqrixixi uning padixahı Xalman'əzər III bilən boləqan. U İsrailni wəyran kıləqan, Yəhudada buləngqilik kıləqan. Xu qəqda u kəp ana-balilərnı Galiliyədəki Arbəl degən tik yərdin taxlap öltürüwətkən («Həox.» 10:14də u «Xalman» dəp atilidu). Keyinki bir padixah, yəni Sənnahərib Ninəwəni uning ətrapidikı üq xəhər bilən birləxtürüp qong xəhər kılip qurup, uni öz paytəhti kıləqan. Bu yengi

«Nahum»

xəhər ikki sepillik bolup, iqqi sepil aylanmisi 11 kilometr, taxkı sepil aylanmisi 95 kilometr, xəhərning kəlimi 453 kwadrat kilometr idi. Sepil tüwining kəlinliki 16 metr, üstining kəlinliki 4 metr; egizliki 30 metr bolup, uning üstidə 60 metr egizliktiki munardin 150i bar idi. Asuriyə bu sepilning təpəsidiki yolda üq jəng hərwişi yandax mangalaydu, dəp mahtanoqan. Sənnahərib altə yilni qoral-üşkünlərni təyyarlaşkə sərp kıləjan, andin xəhərning otturisi kəng həm qıraylık koqa-rəstilərni kuroqan. Xəhər otturisi kəng həm qongkur Tigris (Dijlis) dəryasi ekip otüp turoqan; mubada xəhər muhasirigə elinip kərxiwelinsa, su təminləx məsilisi toqruluk həq əndixisi yök idi.

Yunus pəyoqəmbər yüz yil ilgiri Ninəwə xəhirigə berip uningəja Hudaning dəroəzipi silərning bəxinglarəja qüxəy dəp qaldı, dəp agahlandıroqanidi. Xu qaoqda Ninəwədikilər kattik towa kıləjan, həm Huda ularni kəqürüm kıləjanidi (Yunus pəyoqəmbər əslidə buningdin narazi boləjanidi — «Yun.» 3:10-4:4). Birək ular Uning kəqürümini untup, Nahum pəyoqəmbər əyibligən kona gunahlırini yənə sadir kıləjan; xunga Hudaning Yunus pəyoqəmbərning künliridə kəqiktürgən dəroəzipi ahiri qüxüxkə az qaləjan. Asuriyəning eoqir gunahlırini Nahum pəyoqəmbər məzkur yazmisining üqinqi babida kərsitidu: —

(1) U kənhorluk həm zulum-zorawanlıkka humar idi. Asuriyə üqün bu hətta uning din-etikadining bir qismi bolup qaləjanidi (1:3). Kitabning 3-bab, 8-10-ayətliridə hatiriləngən No-Amon (Təbəsoja boləjan zorawanlık, rəzil muamilə Asuriyə padixahı Axurbanipal tərpidin kılinoqan.

(2) Yaləjanqılık wə aldamqılık (3:1). Asuriyə nuroqun əllər bilən əhdə tüzgən, andin uningəja asiylık kıləjan. Təwrat, «2Pad.» 16-18-bablarda misal bar.

(3) Baxkə əllərgə rəhimsiz bulangqılık kıləxi (3:1).

(4) Pəhəxiwazlık bilən arilax yürgüzgən butpərəslık həm sehir-jadugərlik; ularning bu ixlərni baxkə əllərgə ezitkəluk bilən əgətitəxi.

(5) Ularning bəqqiwazlık, bolupmu padixahı Sardopolisni ülgə kılıp əgəxixi. Kona Gretsiyə tarihqiləri bizgə uning ayalqə kiyinip yüridiəjanlık toqruluk həwərləndüridu.

Təpəkkur kıləqili boliduki, top-zəmbirəksiz bir dəwərdə Ninəwədək «yengilməs» bir xəhərning həlak boluxidiki bəxarət Nahumning zamanidiki etikadsızlarəja tətiksiz ixənməslik külkiləri iqidə anglənoqan boluxi mumkin. Birək uning bəxariti dəl xu idi, həmdə təwəndə eytkənimizdək, miladiyədin ilqiriki 612-yili səzmusəz əməlgə axuruloqan.

Miladiyədin ilqiriki 612-yili Babil imperatori Nabopolassar (uluq padixah Nebokədnəsarning atisi) Babil həm ittipakdixi Mediadiki ikki kəxunni yetəkləp Ninəwə xəhirigə hujum kildi. Xəhər ikki basquqluk jəng bilən, yəni awwal taxkı sepili, andin iqqi sepili bəsüləxi bilən məəqlup boldi. Bu ikki basquq pəyoqəmbərning bəxaritidə bir-birigə ulap eytiləjan. Babil kəxuni taxkı sepilni bəsüxkə üq kətim jəng kildi, üq kətimlik jəngning həmmisi məəqlubiyət bilən ahirlaxti. Babil kəxuni üqinqi kətim məəqlup boləqandin keyin Ninəwədikilər qong təbrikləx paaliyiti etküzdi; Ninəwəliklərnin kəpinqisi məst boluxup kətkənidi.

«Naḥum»

Mesopotamiyada adolga yamoqur yaoqmaydu. Ninawadikilar bu yil Iyul wa Awoqustta kop ketim yaoqan yamoquroqa anqa dikqat kilmioqanidi. Xu yili kattik yamoqur boloqaqqa, Tigris daryasi texip katkanidi, natijida darya suliri kalkun bolup, Ninawaning taxki sepilining uq kilometr yerini ekutip katti. Babildiki qoxun darhal xu yardin besup kirip iqki sepiloqa hujum kilixka kirixti. Xu qaqda Ninawa padixahi Sardopolis Asuriyaning burunki bir butpares hekumasining: «Su xaharning duxmini bolup qaloqanda, Asuriya tugixidu» degan bir bexaritini esiga kelturup umidsizlendi. Amaliyatta bu bexarat aslida Ninawadiki kixilarni hatirjam kilix uqun eytiloqanidi — Tigris daryasi Ninawani beyitqan amasmidi? — amma Huda Asuriyaning hekumasining xu gepini haqiqatka aylandurdi.

Sardopolis umidsizlikdin ordisi otturisida yooqan bir gulhan yekip, ezi, barlik kenizakliri wa bayliklirini otta keydurup oluwalidi. Uning hanixi asirga elindi. Xahar gumran kilindi. «Buyuk Iskandar» 300 yildin keyin axu yardin otkanda, Ninawa xahirini kermay, balki pakat sal qongrak bir denglikni baykidi. Nahumning bexaritidax «**Karangoquluk Uning duxmamlirini qooqlaydu**» (1:8). 19-asirdiki bazi etiqadsiz alimlar Mukaddas Kitapta Ninawaning mawjutluki ham uluqluki toqruluk bolqan guwahliknimu mazak qilqan. Qunki Ninawa izsiz yoka katkanidi. Xahar 1845-yili Fransuz arheolog Layard taripidin dunyani kattik hayranuhes kilip axkarilanoqan.

Hazirki zamanimizdimu dunyadiki halk yenila u-bu hekumat yaki delatning «uluq kudrat»i toqruluk sezlup yuruxidu; bazi delatlar nadanlarqa ezining uluqluki toqruluk mahtinip ketidu. «Naḥum payoqambor» degan kitab bizni bu dunyadiki barlik hokuk ham kudrat adamlarga Huda taripidin ata qilinoqan, dep hawarlenduridu. Ular muxu hokukni suyiistemal kilsa, ez manpa'iti uqun adalatni burmilisa, Huda ez waqtida ularni sorakqa tartip jazalap, ularning «buyuk» hokukini hatta bir keqidila ulardin tartiwalidu. Xuning bilan tang biz «Naḥum payoqambor»din eginalaymizki, Huda hammimizni ayrim-ayrim bilidu ham «**Pawardigar mehribandur, kulpatlik kunda baxpanahdur; Eziga tayanqanlarni U bilidu**» (1:7). Oqurmamlirimizning hammisi Uni tonusun, ular Pawardigarining hazirki bu razil dawrga qoqum quxuridoqan deroqazipidin haliy bolup, Uning kanatliri astidin towa ham kamtarlik bilan himaya tapsun.

Emdi «Naḥum payoqambor»da bayan qilinoqan towandiki uluq haqiqatlarni kerimiz: —

- (1) Huda baribir insannarning barlik saltanatliiri ustidin hekumranlik kilidu.
- (2) Huda Oz halki uqun intikam alidu.
- (3) Huda hazriti Ibrahimqa bergen wada har dawrdax inawatlik («Yar.» 12:1-3) «**Kimki seni (wa xundakla awladliringni) horlisa, man qoqum uni lanetka qaldiriman**». Israil halki hazriti Ibrahimning awladliiri, olwatta.
- (4) «**Pawardigar Ezini izdigulqilarning hammisiga baxpanahdur**».

Tarjimimizda biz Tawratxunas alimlarning tatqikliridin, bolupmu Yehudi alim Doktor Arnold Fruhtenbaum ham amerikilik alim «Professor Dawut Baykar»larning aserliridin paydilanduk.

Məzmun: —

- 1-bab: Hudaning Ninəwəning həlakiti toqırulux pərmani
- 2-bab: Ninəwəning həlak boluxining təswirliri
- 3-bab: Ninəwəning həlak boluxidiki səwəblər

.....

Nahum

Hudaning Ninawəning halakiti toqruqluk pərmani

1¹ Ninawə xəhiri toqrisida yükləngən wəhiy — Əlkoxluk Nahum kərgən alamət kərünux hatiriləngən kitab.

2 Pərwərdigar otluk muhəbbətlik, intikam aloquqi bir Hudadur;

Bərħək, Pərwərdigar bir intikam aloquqi,

Dəroəzəp İgisidur;

Pərwərdigar yawliridin intikam alidu,

Düxmənliri üqün adawət saklaydu.

3 Pərwərdigar asanliqə aqqıqlanmaydu,

Küq-kudrəttə uluqdur,

Gunahı barni heq aqlımaydu;

Pərwərdigar — Uning yoli qara quyunda wə borandidur,

Bulutlar Uning ayaqliri purkıratқан qang-tozangdur.

4 U dengizə tənbiħ berip uni kuruq kılidu,

Barlik dəryalarni kurutuwetidu;

Baxan kaəjirap ketidu,

Karməlmü həm xundak bolidu;

Liwandiki gül-giyahmu kaəjiraydu.

5 Taqlar uning aldida titrəp ketidu,

Dənglər erip ketidu,

Yər yüzi Uning hüzuri aldioqa kətürüldü,

Jaħan həm uningda barlik yaxawatқанlarmu xundak bolidu.

6 Kim Uning oəzipi aldida tik turalisun?

Kim Uning aqqıqıning dəħxitidə kəddini kerip turalisun?

Uning dəroəzipi ottək təküldü,

Uning aldida taxlar yerilidu.

7 Pərwərdigar meħribandur, külpətlik kündə baxpanahdur;

Əzigə tayanəqlarni U bilidu.

8 Birak exip taxқан kəlkün bilən xu yərnı pütünləy tügəxtüridu,

Karəngəyuluk uning düxmənlirini koəlaydu.

9 Silər Pərwərdigar bilən karxilixip nemə oylawatisilər?

1:1 «Yükləngən wəhiy» — ibraniy tilida «Massa» (asasiy mənişi «yük») değan bir söz bilənla ipadiliniş həm «wəhiy» həm «pəyoəmbərning zımmisigə yükləngən bir wəziyə» değan ikki mənişni öz içigə alidu.

1:2 Mis. 20:5

1:4 «Barlik dəryalarni kurutuwetidu; Baxan kaəjirap ketidu, Karməlmü həm xundak bolidu; Liwandiki gül-giyahmu kaəjiraydu» — Baxan wə Liwanda həl-yeəjin kəp, bək mol bolidu; ularning otlaklıri intayin munbət idi. Karməl bolsa İsrailda həl-yeəjin əng kəp bolidiəqlan jay; u «kaəjirap kətkən» bolsa, bəzka jaylar tehimu xundak bolatti.

1:5 Mis. 19:18; Zəb. 18:7-9; 29:4-6; 97:4, 5; 114:4.

1:7 Yo. 3:16

1:8 «Birak exip taxқан kəlkün bilən xu yərnı pütünləy tügəxtüridu» — «exip taxқан kəlkün» pəyoəmbərlərnıng yazmılrıda adəttə kəqmə mənıdə kəllinilip «tajawuz kıloquqi kərkunluk kəxun»ni kərsitidu. Birak «Nahum» değan uxbu kısmıda, u həm əslı mənısidə (kəlkün) bilən kəlliniləqlan həm «tajawuzqi kəxun» değan kəqmə mənıdimu kəlliniləqlan. Ninəwə xəhiri Tigris dəryasıning exip texixi həm Babil kəxunı tərıpidin yər bilən təng kılinəqlan.

— «Xu yər» bəlkim Ninəwə xəhirini kərsitidu.

U ixliringlarni pütünləy tügəxtüridu;
Yamanlik silərdin ikkinqi ketim qikmaydu.

¹⁰ Ular kəmojqəktək bir-birigə qirmixiwəloqan bolsimu,
Əz hərəqliridin süzmə bolup kətkən bolsimu,
Ular kuruk pəhəldək pütünləy yəp ketilidu..

¹¹ Səndin Pərwərdigarə qəzillik oylıoquqi qikqənidı,
U İblisning bir nəsihətiqisidur..

¹² Pərwərdigar mundaq dəydu: —
«Ularınqə təyyarlıqliri toluk, sani zor kəp bolsimu,
Ular ohxaxla üzüp taxlinidu,
Xundakla kəlməskə ketidu;
Mən sanga azar qiloqinim bilən, i həlqim,
Qaytidin sanga azar qilməymən..»

¹³ Həzir Mən uning boyunturukini boynungdin sundurup eliwatimən,
Wə asarətliringni bəsüp taxlaymən.

¹⁴ Pərwərdigar sən toqruluk pərman qüxürgənki,
Sening naming qaytidin terilməydu;
Butungning eyidin Mən oyma həykəl, qıyma həykəlni yökətimən;
Mən kəbrəngni təyyarlawatimən,
Qünki sən pəsəndidursən..

¹⁵ Mana təoqlar üstidə, hux həwərnı elip kəlgüqining ayaqlirioqə,
Aram-hatirjəmlıknı jakarlıoquqining ayaqlirioqə qara!
Həytliringni təbrıklə, i Yəhuda, iqnən kəsəmliringni ada qıl;
Qünki u rəzil boləuqi zəminıngdin ikkinqi ətəməydu;
U pütünləy üzüp taxlanəqan bolıdu..

1:9 «U ixliringlarnı pütünləy tügəxtürıdu» — yaki «U Əzi kılmaqı boləqinı bəribir ada qılıdu». «Yamanlıq silərdin ikkinqi ketim qikmaydu» — kəna zamanlardıki nuroqun «wəyran kılınəqan» xəhərlər keyin qayta quruloqan. Məsılən, Yerusəlem xəhıri az dēgəndə bəx ketim qaytidin quruloqan. Bırək Ninəwə xəhıri qulitiwətilgəndin keyin pütünləy yəqap kətti.

1:10 «Əz hərəqliridin süzmə bolup kətkən bolsimu,...» — pəyoqəmbər muxu yərdə, Ninəwə xəhıridiki həmmə pıkra məst boləqan wəqtidə wəyran kılınidu, dəp puritidu. «Ular kuruk pəhəldək pütünləy yəp ketilidu» — mənisi bəlkim «kəydürülıdu». Bəxqə bırnəqəqə hil tərijimilər uqrixi mumkin.

1:11 «U İblisning bir nəsihətiqisidur» — «İblis» muxu yərdə ıbranıy tilidə «Belial» deyilidu. Bu söz Təwrattə adətə Xəytannıng əzini kərsitixi mumkin. Bəxqə tərijimılərdə «rəzil», «ərziməs» dēgən mənılərdə kəlidu.

—Mumkinqılıki barkı, bu «İblisning nəsihətiqisi» Sənnəheribni kərsitidu (Sənnəherib miladiyədin ilqiriki 702-yılı Yəhudaqə qəttik hujum kıləqan. Uning məqlubiyiti həm əlumi Təwrattə, «Yəxaya» 36-38 bəblərdə hatirıləngən). Undək boləqanda, Nahum pəyoqəmbər əzining bu bəxaritinı məzkur kitabıni rəsmiy toqlap pütüküzıxtin 50 yıl burun, yəni yax wəqtidə hatirıləngən bolıdu.

1:12 «Ularınqə təyyarlıqliri toluk, sani zor kəp bolsimu,... » — «təyyarlıqliri toluk, sani zor kəp» — bu Asuriyəliklərnıng əzliniri təswirləxkə daim ıxıltıdıəqan ıbarə. «Ular ohxaxla üzüp taxlinidu, xundakla kəlməskə ketidu» — ıbranıy tilidə «kəlməskə ketidu» dēgən bu söz bəzidə «təmqıləp-təmqıləp yəqap ketidu» dēgənni bildiridu.

1:14 «Pərwərdigar sən toqruluk pərman qüxürgənki, senıng naming qaytidin terilməydu; ...» — Huda muxu yərdə qaytidin Asuriyə padıxəhıqə sız kılıdu.

—«Sening naming ..terilməydu» — bu bəlkim ikki bislık sız. Bırinqidin Asuriyə padıxəhıning hēq nəslı kəlməydu; ikkinqidin, unı əslitıdıəqan hēq əbidilər, hatıra taxlar kəlməydu (Asuriyə padıxəhıri əslidə qong-qong əbidə taxlırioqə nəhayiti amraq ıdı). «Mən kəbrəngni təyyarlawatimən» — bəxqə bırhil tərijimisi «Mən unı (yəni padıxəhıning buthanısini) kəbrəng kılıp bəkitimən».

1:15 «Mana təoqlar üstidə, hux həwərnı elip kəlgüqining ayaqlirioqə, aram-hatirjəmlıknı jakarlıoquqining ayaqlirioqə qaral» — muxu hux həwərnıng məzmuni bəlkim Ninəwə xəhıri wəyran bolup, Hudanın həlqigə hatirjəm künlər kəldi, dēgənlık.

1:15 Yəx. 52:7; Rim. 10:15

Ninawəning ҳalak boluxining təswirliri Huda Ninawəgə qaytidin səz qilidu

- 2**¹ Bitqit qilidoqan birsı kəz aldingoqıla kəldi;
Əmdi istihkam üstidə kəzət qıl,
Yoloqa qara, belingni baqla, küqliringni yioqıp tehimu küqəyt!
² (Qünki Pərwərdigar Yaqupning xan-xəripini əsligə kəltürdi,
Uni Israilning xan-xəripigə layıq dərjıdə əsligə kəltürdi;
Qünki kurukdioquqlar ularni kurukdap qoyqanidi,
Ularınq üzüm tal xahlirini wəyran qiloqanidi)..
³ Bitqit qiloquqining palwanlirining qalkanlırı kizil boyaldi,
Uning baturlırı pərangdə kiygüzüldi;
Təyyarlıq künidə, jəng hərwiliri polatning julasida yaltırap ketidu,
Nəyzilər oynitilidu;
⁴ Jəng hərwiliri koqlarda güldürlıxıp qepixıwatidu;
Kəng yollarda bir-birigə soqulidu;
Ularınq kıyapiti məx'əllərdək bolidu,
Ular qakmaklardək yügürüxidu.
⁵ Sərdar əmirlırığə əmr qüxüridu;
Ular yürüx qiloqinida aldirioqinidin bir-birigə putlıxıp mangidu;
Ninawəning sepiloqa qarap aldiraydu,
Baxlırioqa bolsa «muhasirə qalkını» təyyarlinidu..
⁶ «Dəryalarınq dərwasiliri» eqilidu,
Padıxahning ordısı erip ketidu..
⁷ Huzabning bolsa uyatlırı eqilidu —
Düxmən tərıpidin yalap epketilidu,
Dedəkliri huddi pahtəklərninq sadasidək ah-uh tartıp,

2:1 «Bitqit qilidoqan birsı kəz aldingoqıla kəldi» — demək, birsı sən Ninawəning aldioqa kelip sanga hujum qilidu. «Əmdi istihkam üstidə kəzət qıl, yoloqa qara, belingni baqla, küqliringni yioqıp tehimu küqəyt!» — bu kinayilik, həjwiyy gəp — Ninəwəliklər jənggə xunqə kəp təyyarlıq qiloqan bolsimu, həmmisi bıkar bolidu.

2:2 «Pərwərdigar Yaqupning xan-xəripini əsligə kəltürdi, uni Israilning xan-xəripigə layıq dərjıdə əsligə kəltürdi» — okurmanlər bəlkim esigə kəltürıduki, Huda Yaqup pəyojəmbərgə yengı isı qoydı, yəni «Israil» dəp qoydı. «Yaqup»ning mənisi «aldamqı» yaki «baxkıning ornını baskuqı», «Israil»ning mənisi «Huda bilən billə boləqan xahzadə». Demək, Huda Yaqupning əgri-tokay yollirini əzgərtip, uningə parlaq kelaqək bərgən. Xuning bilən Muqəddəs Kitabta, «Yaqup» bəzi waqıtlarda Israilning «kona təbiəti»ni, yəni Huda əq kərgən yaman illətlirini kərsitidu. «Qünki kurukdioquqlar ularni kurukdap qoyqanidi, ularning üzüm tal xahlirini wəyran qiloqanidi» — Asuriyə Israil həm Yəhudanı kəp kətim hərhil usul (bulanglılıq, jazanihorluk, baj-seliq katarlıqlar) bilən «kurukdap qoyqanidi».

2:2 Zab. 80:12-13; Yəx. 10:12

2:3 «Bitqit qiloquqining palwanlirining qalkanlırı kizil boyaldi» — «qalkanlırı kizil boyaldi» mumkinqiliki barki, Asuriyə ləxkarlırı jənggə təyyaranoqinida qalkanlırini kizil rəngdə boyap qoyattı.

2:5 «Sərdar əmirlırığə əmr qüxüridu» — «sərdar» ıbranıy tilidə «u» deyilidu. Bizningqə düxmənlərninq sərdarini kərsitidu (1-ayətni kərtüq).

—Bəzi alimlar «u» Asuriyə padıxahni kərsitidu, dəp qaraydu. Undək boləqanda, ayət Asuriyəliklərninq jıddiy mudapiə təyyarlıqı kıliwatqinini kərsitidu.

—«Baxlırioqa bolsa «muhasirə qalkını» təyyarlinidu» — «muhasirə qalkını» — əskərlər sepiloqa hujum kılip ərüməkqi boləqanda, baxlırini qooqdaş üqün bax üstigə qong bir qalkandək nərsini kətürüp yürətti. Baxqa birhil tərjimisi: «qalkanlıq potay».

2:6 «Dəryalarınq dərwasiliri» eqilidu, padıxahning ordısı erip ketidu» — «dəryalarınq dərwasiliri» degənlik nemə mənisi? Tigris dəryasining tarmak-erikliri Ninəwə xəhiridin ətətti. Dəryalar sepildin ətəkən jaylarda kemilərnı ətüzüx-ətüzməslık üqün həm baxqa jaylarda su ekimlirini tızgınləx üqün dərwasə-taqaklar bəkitilgənidi. Dəl Ninəwə xəhiri muhasirigə elinoqan qaoqda dərya təxip, uning taxkı sepilining 3 kilometrlık qismini ekıtip kətkən. Xuning bilən Babil koxuni besüp kırip, andin iqqi sepiloqa hujum kılıxqa kırxıti.

—«Padıxahning ordısı erip ketidu» — Bəlkim padıxah həm ordidikilərninq yürüki kərkəntqın erip kətkənlirini kərsitidu. Padıxah barlık baylıqlirini yooqan bir gülhan kılip, ərı wə kənzaklırini gulhanning üstidə kəydüruwalı.

—Bəzi alimlar bu səzni jismaniy tərəptin: «orda (dərya ekimi bilən) ekıp ketidu» dəp qüxinidu.

«Nahum»

Məy dilirini urup ketidu.

⁸ Ninəwə apiridə bolqandin beri kəl süyidək ting bolup kəldi,

Birak ular hazir keqip ketidu...

Əy tohta! Əy tohta!

— Birak heqkim kəynigə karimaydu.

⁹ Kümüxlərni buliwelinglar, altunlarni buliwelinglar;

Çünki uning xərkətlik həzinsidiki kimmət kaqa-kuqilirining sani yoxdur.

¹⁰ U kurukdalojan, wəyran kilinojan, bərbat bolojan!

Yürüki erip ketidu,

Tizliri bir-birigə jalaklap təgməktə;

Bəlliri toloqak tutqandək tolojinidu,

Barliq yüzlər tatirip ketidu.

¹¹ Këni, xirlarning uwisi?

Yax xirlar ozuklinidigan jay,

Xir, qixi xir, xir arslini heqkimdin qorkmay yurgan jay keni?

¹² Xir öz arslanlirini kanduruxka owlarni titma-titma kilojanidi,

Qixi xirliri üqün owlarni boŋqanidi;

Əngürlirini ow bilən, uwilirini olja bilən toxkuzənanidi.

¹³ Mana, Mən sanga qarximən, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar;

Mən sening jəng hərwiliringni is-tütəkkə aylandurup keydüriwetimən;

Qiliq yax xirliringni yəwatidu,

Owangni yər yüzidin elip taxlaymən;

Əlqiliringning awazliri kayta heq anglanmaydu.

Ninəwəning həlak boluxidiki səwəblər

3¹ Ҷанлиқ хәһәргә way!
Ҷанлиқ хәһәргә way!

3 U yaloqanqilik, zulum-zorawanlik bilən toloqan,

U olja elixtin heq kol üzgən əməs!

² Ah, qamqining qarsildaxliri!

Qaqlirining daqangxiwatkan,

Atlarning qapqiwatқан,

Pingildap ketiwatkan jäng harwilirining sadaliri!

³ Qara, atliq ləxkərləning qangqixliri,

Қилиqlarning walildaxliri,

Nəyzilərnin palildaxliri,

Өltürülgənlarning көплүки,

2:7 «Huzzabning bolsa uyatli ri eqilidu» — «Huzzab» bolsa bəlkim Ninəwə hanixining ismi (bu isim ularning bir ayal butining ismi, yəni «ixtar» degən isim bilən munasiwətlilik). Padixah əzini keydüriwəloqini bilən hanix əzi tirik kəlip raswə kəlinip, dedəkiri bəhər kulluqkə əwətildi. Bəzi alimlarning baxkə birhil təjərisi bar — «Mana bu xundəq bekitilgəndur, — uring (Ninəwə kəhərinə) uyatli ri eqilidu...».

2:8 «Ninəwə apiridə boləqandin beri kəl süyidək tinq bolup kəldi, birək ular həzir qeqip ketidu...» – baxqə birhil tərjimişi «Ninəwə bir kəl süyidəktur, birək həzir suliri yəqap ketidu...».

2:10 Kən. 1:28; 20:8; Yə. 2:11; 5:1; 7:5; Yəx. 13:7, 8; 21:3; Əz. 21:12.

2:11 «Kenı, xirlarning uwisi? Yax xirlar ozuklinidioqan jay, xir, qixi xir, xir arslini heqkimdin korkmay yurgan jay kenı?»
— xir Asuriya imperiyasining simwoli idi.

2:13 «Mən sening jəng hərwiliringni is-tütəkkə aylandurup keydüriwetimən» — ibraniy tilida «Mən uning jəng hərwilirini is-tütəkkə aylandurup keydüriwetimən».

3:1 «*Ƙanlik xəhərgə way!*» — «*ƙanlik xəhər*» Ninəwə xəhərinə kərsitidu, əlwəttə; 1-3-ayətlərdə, bəsüp kərgən ƙoxunliri, xundakla ularning kərgənjilikili təswirlinidu.

Øl÷kl÷r d÷w÷-d÷w÷l

J÷s÷tl÷rning sani yoktur;

Ular j÷s÷tl÷rg÷ putlixidu.

⁴ — Sehl÷rl÷rning piri u,

— Øll÷rni pahixiwazlik÷,

J÷m÷tl÷rni sehl÷rliri bil÷n setiwetidu;

S÷n xerinsuh÷n pahixining nuroqun pahixilikliri t÷p÷ylidin.

⁵ Mana, M÷n sanga karxilixip q÷kkanm÷n, —

— d÷ydu samawiy qoxunlarning S÷rdari bol÷jan P÷rw÷rdigar,

K÷nglikingning etikini kayrip y÷z÷ngg÷ yepip, seni axkarilaym÷n,

Øll÷rg÷ uyat y÷rliringni,

Padixahl÷qlar÷ja nomusungni k÷rsitim÷n.

⁶ Üst÷ngg÷ nijas÷tni taxlaym÷n,

Seni x÷rm÷ndiqilikta qaldurim÷n,

Seni r÷swa qilim÷n.

⁷ W÷ xund÷k boliduki,

Seni k÷rg÷nl÷rning h÷mmisi s÷ndin q÷qip: —

«Nin÷w÷ w÷yran qilindi! Uning üq÷n kim h÷za tutidu?» — d÷ydu;

M÷n sanga t÷s÷lli b÷rg÷q÷larni n÷din tepip berim÷n?

⁸ S÷n d÷ryalarning otturisida turoqan,

÷trapida sular bol÷jan,

Ist÷hkami dengiz bol÷jan,

Sepili dengiz bol÷jan No-Amon x÷hiridin ÷wz÷lmus÷n?

⁹ Efìopiya÷mu, Misirmu uning k÷q-q÷driti idi,

Ularining k÷qi q÷ksiz idi;

Put h÷m Liwiya÷likl÷r uning÷ja y÷rd÷mqi idi;

¹⁰ Umu elip ketilip, ÷sirlikk÷ q÷xk÷n;

Barlik koqa bexida bow÷qliri q÷r÷p taxliwetildi;

Ular uning m÷tiw÷rliri üq÷n q÷k taxlidi,

Uning barlik ÷rbabliri z÷njird÷ ba÷qlan÷janidi.

¹¹ S÷nmu m÷st bolis÷n;

S÷n m÷k÷n÷walis÷n;

S÷n d÷xm÷ndin h÷may÷ izd÷p y÷ris÷n;

¹² Sening barlik ist÷hkamliring huddi tunji mewig÷ kirg÷n ÷nj÷r d÷rihining ÷nj÷rlirig÷ ohxaydu;

3:4 «Sehl÷rl÷rning piri u» — «u» bu y÷rda Nin÷w÷ x÷hirini k÷rsitidu. «u... øll÷rni pahixiwazlik÷, j÷m÷tl÷rni sehl÷rliri bil÷n setiwetidu; s÷n xerinsuh÷n pahixining nuroqun pahixilikliri t÷p÷ylidin,...» — Nin÷wadikil÷r rah÷msizlik, zorawanliktin h÷w÷s aloqan bolupla qalmay, y÷n÷ k÷p øll÷rg÷ k÷p jadug÷rlik h÷m hurapatlik ÷rp-ad÷tlirini h÷m øzlrining paskina butp÷r÷slikini tarkatkanidi.

3:7 «M÷n sanga t÷s÷lli b÷rg÷q÷larni n÷din tepip berim÷n?» — Nahum pay÷÷mb÷r muxu y÷rda s÷z oyini kilip øzining ismi («t÷s÷lli b÷rg÷qi» deg÷n m÷nida) üstida kinayilik, h÷jwiw g÷p qilidu. U øzining Y÷h÷da halk÷ja bexar÷tliri bil÷n t÷s÷lli b÷rg÷nenidi. Biraq «Nin÷w÷ x÷hiri üq÷n «Nahum»lar n÷din tepilidu?».

3:9 «Put h÷m Liwiya÷likl÷r uning÷ja y÷rd÷mqi idi» — «Put» deg÷n yurt h÷zirki Somaliya. «Liwiya», y÷ni «Libya»ning q÷dimki ismi «Kux».

3:10 «Umu No-Amonmu, 8-ay÷tni k÷r÷ng elip ketilip, ÷sirlikk÷ q÷xk÷n; barlik koqa bexida bow÷qliri q÷r÷p taxliwetildi,...» — Misirdiki qong x÷h÷r «No-Amon» intayin must÷hk÷m, h÷tta Asuriya x÷hiridin tehimu «yengilm÷s» idi. U Nil (dengizd÷k k÷ng bol÷jan) d÷ryasining tet ekimi aris÷ja jaylaxkan bolup, 20000 j÷ng h÷rwisi, 100 d÷rwazilik zor egiz sepili bar, tet m÷mlik÷t bil÷n itt÷pakd÷x idi. Xunga u «yengilm÷s bir x÷h÷r» d÷p h÷sablanoqan. Biraq u Asuriya padixah÷ Axurbaniqal taripidin miladiy÷din ilgiriki 665-yili rah÷msizlik bil÷n bitqit qilindi.

3:11 «S÷nmu m÷st bolis÷n; s÷n m÷k÷n÷walis÷n,...» — «s÷nmu m÷st bolis÷n» — tarihta k÷p k÷l÷q÷k x÷h÷rl÷r øzida turoq÷larning bih÷st÷lik qilivi w÷ øzlrinin ma÷qurlinip h÷raq iqip m÷st boluxi bil÷n, d÷xm÷nl÷r bes÷p kirg÷n. No-Amonning øhwalimu b÷lkim xund÷k bol÷jan, Nin÷w÷ning aqiwiti j÷zm÷n xund÷k bolidu.

Birla silkisə, ular yegüqining aotzioja qüxidu.

¹³ Mana, həlqıng xəhiringdə kız-ayallardək bolup qaldı;
Zeminingning qowukliri düxmənliringgə kəng iqilidu;
Ot tēmür taqakliringni yəp ketidu.

¹⁴ Əmdı muhasirigə təyyarlıq kılıp su tartıp qoy!

Qorqanliringni mustəhkəmlə!

Seqiz topidin lay etip,

Hək layni qəyləp qoy!

Humdanni raslap qoy!

¹⁵ Ot seni xu yərdə yəp ketidu;

Kiliq seni üzüp taxlaydu;

U seni qekətkə liqinkisidək yəwatidu;

Əmdı özüngni qekətkə liqinkiliridək kəp kıl,

Qekətkidək özüngni zor kəp kıl!

¹⁶ Sən sodigərliringni asmandiki yultuzlardin kəp kılding;

Mana, qekətkə liqinkisi qanat qikirip, uqup ketidu!

¹⁷ Seningərbabliring qekətkilərdək,

Sərdarliring mijir-mijir qakqikizlərdək bolidu;

Mana ular soojuq künidə qitlar iqigə kiriwelip makan kılıdu;

Kuyax qikkənda, ular qeqip ketidu,

Barqan yerini tapkili bolmaydu.

¹⁸ Qopanliring mügdəp qaldı, i Asuriyəning padixahı;

Sening aqsəngəkliring jim yatidu;

Həlqıng taqlar üstigə tarkılıp kətti,

Həqkim ularni yiojmaydu;

¹⁹ Sening yarang dawasiz,

Sening zəhmıng eoıırdur;

Həwiringni angliqlanlarning həmmisi üstüngdin qawak qalidu;

Qünki tohtawsız rəzillikıng kimning bexioja kəlmigəndü?

3:13 «həlqıng xəhiringdə kız-ayallardək bolup qaldı» — bu ikki bislik gəp. Birinqidin Ninəwə xəhiridiki kəp ərlər xu dəwrdiki padixahı Sardonopoliskə ağıxıp bəqqiwaz bolup kətti. Sardonopolis əzi ayalqə kiynip yürətti. Bu ıxlar Huda aldidə əzlırığə jaza elip kelidoqan eoıır gunah idi. İkkinqidin, jənggə kəlgəndə, Asuriyə həlqi kız-ayallardək qorkup ketip kaqidoqlanlikini kərsitidu.

3:16 «qekətkə liqinkisi qanat qikirip, uqup ketidu!» — «qekətkə liqinkisi ... uqup ketidu» degənnıng mənisi bəlkim Ninəwəning kəp sodigərliri bexioja eoıır kün qüxkəndə unıngə qə yərdəm bərməy, «bıkar tələp» qekətkidək qeqip ketidu; 17-ayətnımu kərüng.

3:17 «Seningərbabliring qekətkilərdək, sərdarliring mijir-mijir qakqikizlərdək bolidu; mana ular soojuq künidə qitlar iqigə kiriwelip makan kılıdu» — qekətkilər soojuq wakitlarda «tonglap ketip qalidu», həq midirliımas bolup qalidu. Asuriyəning əskərliri ohxaxla jənggə kırgəndə həq hərıkət kılmay, bəlkim qorkunqtin «ketip qalidu». Andin ular qeqip «uqup ketidu».

3:18 «Qopanliring mügdəp qaldı, i Asuriyəning padixahı... həlqıng taqlar üstigə tarkılıp kətti, həqkim ularni yiojmaydu...» — «qopanliring» yəni «həlq padıqilırlıng», «həlq bəkküqlırlıng» bəlkim məmlıkətnıng bıhətərlikigə məs'ul boləqlanlarnı, yəni padixahning ordısidiki wəzir-wuzralirini kərsitidu. Həqkim tarkılıp kətkən Asuriyə həlkidin həwər elip ularni yiojmaydu, bəkmaydu.

—«Həlqıng taqlar üstigə tarkılıp kətti, həqkim ularni yiojmaydu...» — Asuriyə həlqi tarkitiloqandin keyin hərgiz qaytidin bir əl-yurt bolmioqan.